

Salsa!.doc⁴

JAARGANG 10 | DEC 2014
DRIEMAANDELIJKE UITGAVE

NIEUWSBRIEF VAN DE VRIENDEN VAN HET LEUVENS STADSARCHIEF

In memoriam Sylvain Libert

Op 8 november j.l. namen we met velen afscheid van Sylvain Libert (82). De ietwat oudere Leuvenaars zullen zich Sylvain herinneren als gemeenteraadslid (1962–1988), maar vooral als schepen van het toen nog 'kleine' Leuven. Tussen 1971 en 1976 was hij verantwoordelijk voor 'onderwijs, jeugd en cultuur', bevoegdheden die hem op het lijf geschreven waren. Hij groeide op in de schaduw van de socialistische coöperatieve in 'de Mechelsestraat'. De Proletaar was zijn thuishaven.

In zijn jeugdjaren geraakte Sylvain in de ban van de Rode Valkenbeweging, een geesteskind van Franz Tielemans die tussen 1952 en 1958 als eerste socialistische burgemeester met o.m. Sint Maartensdal, de Bruul en het zwembad zijn stempel drukte op het naoorlogse Leuven. Franz vond dat niet vroeg genoeg kon begonnen worden met de culturele en opvoedkundige vorming van de socialistische mens. Volksverheffing heette dat toen. Sylvain was niet weg te slaan uit de bibliotheek van de socialistische beweging die hij, zoals alles wat hij onder handen kreeg, netjes op orde hield. De hand van schepen Sylvain als voormalig verantwoordelijke voor de jeugdwerving van de partij en cultureel autodidact, was o.m. zichtbaar in de oprichting van de Jeugdraad en de Cultuurraad en initiatieven inzake speelpleinen en de organisatie van bosklassen, overigens een primeur naar het schijnt in Vlaanderen! Eenzelfde ijver en enthousiasme legde hij aan de dag bij de oprichting van de Vrienden van het Museum. Dat hij nog de succesvolle opstart van M – de realisatie van een oude droom van hem en anderen – heeft mogen beleven, deed hem enorm veel deugd. Hij stond mee aan de wieg van het Cultuurcentrum Oratoriënhof. Hij was medeoprichter en hoogleraar van de 'Akademie van 't Leives Dialekt'. Hij werkte als auteur/vertaler mee aan de publicatie van 'De Steen van Rosetta', die met korte verhaaltjes in twee cultuurtalen – in volgorde van 'beschaving' het Leives en Algemeen Nederlands – het Leives wilde ontsluiten voor 'barbaren' zoals ondergetekende. Met de *Diksjonêr van 't Leives* in de ene hand, een rode pen in de andere, vlooid hij trouwens elke publicatie uit op de naleving van de correcte spelling. De bewoners van Redingenhof kennen hem en zijn levensgezellin Matilde als actief lid van buurtwerking Redingenhof. Hij was een van de eerste bezielers van het Archief en Museum van de Socialistische Arbeidersbeweging (AMSAB).

In voorbereiding van een boek over 125 jaren socialisme in Leuven bracht ikzelf middagen en avonden met dit 'wandeland archief' door. Met een glaasje rode wijn en een schoteltje kaas ter versterking probeerde ik alle herinneringen die hij in zijn geheugen opgeslagen had te registreren. Ik wil er eentje kwijt: 'Na de oorlog werd tijdens het weekend gekampeerd op de Heikant in Weze-maal, rond een smeulend kampvuur, de deken rond de schouders, de liederbundel "Die Mey playsant" in de hand of Piet Heremans die vertelde hoe er vóór de oorlog gevochten werd met de Anti-oorlogsliga tegen de fascistten, of hoe enkele van de Leuvense Rode Valken naar Spanje getrokken waren om er tegen Franco te vechten. Jefke Puttemans, die ik nog goed gekend heb en in de Gijzelaarsstraat woonde, had er een geamputeerd been aan overgehouden. Onze zoektocht naar een nieuw kampeerterrein heeft ons uiteindelijk in Sint-Joris Weert gebracht.' Toen hij als eerste het boek, nog in de walm van de inkt, overhandigd kreeg liet hij fijntjes en niet zonder enige fierheid opmerken dat hij de helft van het verleden van de partij actief mee had beleefd: als Rode Valk, als (toen nog) BSP-federaal secretaris, als directeur van de socialistische studiedienst maar vooral als lokaal mandataris. > >

I N H O U D

In memoriam Sylvain Libert	1
Nieuwjaarswens van een Leuvense torenwachter	2
De Verloren Kosttoren behekst?	4
Het belang en de geschiedenis van de prentkaarten (3)	6
Activiteiten van Salsa! vzw	8

>> De socialistische beweging verliest in hem een warm, bewogen en bezielend monument, op wie steeds een beroep kon gedaan worden. Ook in wat mindere jaren bood hij houvast, altijd bakens uitzettend op de weg naar een wereld, waar iedereen aan zijn of haar trekken zou komen. Vreugde en verdriet werden stevast met

een heerlijk glaasje wijn overgoten en doorgespoeld. Sylvain was voor mij een politieke en vriendschappelijke companion de route. Zo heeft hij in mijn herinnering en ik denk in die van zijn kameraden en vrienden een blijvende plaats verworven. Sylvain, enkele dagen voor je heengaan mocht ik je nog een stevige

handdruk geven. Je dronk een flinke geut trappist. Het boek over Vesalius lag naast jou open. Dat was je ten voeten uit. Vaarwel vriend en kameraad, het ga je goed. Voor Matilde die bij alles naast je stond een troostende dikke knuffel.

JAAK BREPOELS
Bestuurslid Salsa!

Nieuwjaarswens van een Leuvense torenwachter

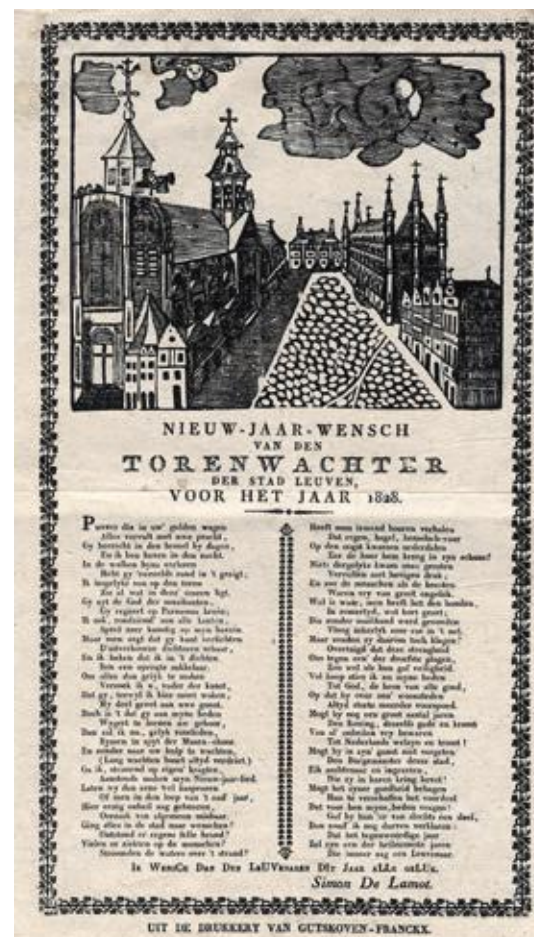
Midden 15de eeuw had de stad de Leuven verschillende torenwachters in dienst, onder meer op de torens van de Sint-Jacobskerk en van de oude Sint-Michielskerk aan de Tiensestraat.¹ Van daaruit waakten zij 's nachts over de stad en bliezen 'van ure tot ure vanden wacht die trompette met poosen naar advenant de uren van de wacht'.² De belangrijkste uitkijkpost was de toren van de Sint-Pieterskerk, vermoedelijk de rechter zijtoren in de Romaanse westgevel, die eveneens dienst deed als belfort. De bewaking werd er waargenomen door een stadstrompetter-klokkenuider.³ In de eerste helft van de 16de eeuw werd die gevel omgebouwd. Van de drie voorziene torens werd alleen de zuidelijke gedeeltelijk afgewerkt. Hij werd de nieuwe verblijfplaats van de torenwachter, het stadsuurwerk, uurslager Meester Jan en, vanaf 1525, de eerste stadsbeiaard.⁴ Begin 17de eeuw werd die toren, na verschillende instortingen, ingekort. Eind 1632 verhuisde de torenwachter naar het 'waeckhuysken opden grooten steenen boge' waarvan de bouw in oktober 1632 was beslist.⁵ Het verdween, na de kerkbrand van eind augustus 1914, tijdens de restauratiecampagne van 1924–1930.⁶

Bij zijn infunctietreding beloofde de torenwachter (Fr. guet de la tour/guetteur de la ville) dat hij 'neerstig wesen [zou] van met eene waeckende ooghe haer [de stad] welvaeren ende ruste by nachten ende ontyden te versorgen tegens alle gevaer van vyandt ende vuer'.⁷ Bij een akte dd 6 december 1701 moest hij 'alle avonden boven gaen ten acht uren ende alle uren de trompette steeken door die vier vensters van het wacht huys, mede dat hij aldaer zal hebben te verblijven tot vier uren des smorghens alle op pene [straf] van suspensie van sijn officio'.⁸ Een uitvoerig reglement dd 18 oktober 1773, dat tot in de 19de eeuw van kracht bleef, preciseerde dat hij 'immediatelijk na den slag van iedere halve ure van zijne voorschreven wake, een behoorlijk signaal langs de vier winden met de trompette [moest geven] tot bewijs dat hij datelijk is waekende, beginnende resp. ten 9 ende 10 uren [...] ende eindigende resp. ten 4 ende 5 uren als voren met het geven van eenen klokslag van den storm [stormklok]'.⁹ In mei 1879 moest hij zijn aanwezigheid

bevestigen met 'le jeu de la sonnerie électrique' en om het halfuur de trompet blazen.¹⁰ De torenwachtersfunctie was in de 19de eeuw erg gegeerd: na het overlijden van Jacques Bremkens [zie lijst] stelden maar liefst zeventien personen hun kandidatuur.¹¹

Torenwachters droegen een zware verantwoordelijkheid die door onoplettendheid verstrekkende gevolgen kon hebben voor zowel de stad als voor henzelf. Sommigen vervulden hun taak tot 'volcomen contentement',¹² anderen kwamen, door nalatigheid, in conflict met de overheid. Zo bijvoorbeeld werd de jonge Louis de Costere begin juli 1663 ontslagen omdat hij op 30 juni 1663 een brand in het gasthof de Wildeman, gelegen op de hoek van het huidige burgemeester Fernand Smoldersplein en het Margarethaplein, meer dan een uur te laat had opgemerkt. Hij zou 'seer droncken wesende in synen iersten slaep gevallen syn'. Ooggetuigen verklaarden dat hij die bewuste avond met zijn vrouw op café zou zijn geweest en met

haar de nacht op de toren had doorgebracht.¹³ Vandaar de verzuchting van de overheid dat 'het betaemelijk [zou zijn] dat tot thorenwachter wordt ghestelt eenen gesetten bejaerden man die nyet en is gheneghen totten dranck, die ten behoerlijcker ure hem laet vinden opden thooren ende aldaer blijft tot des smorghens laet inden dach, ende alle uren vanden nacht op alle canten van de stadt vuytzieet oft hij egeenen brant en siet,

ende met het steken vande trompette een signaël geeft dat hij op den thooren is'.¹⁴ Adriaan van Ginder kreeg in maart 1692 de bons vanwege zijn 'grootte ende

menichvuldighe inobedientie [ongehoorzaamheid] ende de groote fouten int stuck van sijn officie begaen'.¹⁵ Henri-Joseph Selos moest, verscheidene keren, 10 fr. van zijn jaarsalaris (600 fr.) inleveren omdat hij onder meer de branden in het H. Drieuuldigheidscollege van 18 oktober 1876 en het De Bériottheater van 11 september 1882 te laat had opgemerkt of niet had gemeld.¹⁶ Op aansporing van de toenmalige politiecommissaris die vond dat zijn politiedienst in verband met de brandbestrijding beter en sneller werk leverde, werd op 23 december 1882 het ambt van torenwachter afgeschaft.¹⁷ Voor de periode 1632–1882 noteerden we in de stadsrekeningen, de overlijdens- en bevolkingsregisters de namen van volgende torenwachters:

- 1632–1636 Jan ARTGEEST/ARTGEERTS (Leuven, 1606?–?).
- 1636–1659 Gommaert VERSTEYLEN († Leuven, 1660).
- 1659–1663 Louis DE COSTERE (Leuven, 1638–?), kleinzoon van Gommaert VERSTEYLEN.
- 1663–1678 Wouter VAN GINDER (Leuven, 1618–1682). Is ook stadsbeiaardier: 1636–1682.
- 1678–1682 Andreas VAN GINDER (Leuven, 1648–1697). Is ook stadsbeiaardier: 1682–1686.
- 1682–1686 Duobaan: Andreas en Adriaan VAN GINDER, zonen van Wouter.
- 1686–1692 Adriaan VAN GINDER (Leuven, 1657–1694). Is ook stadsbeiaardier: 1686–1693.
- 1692–1720 Philippus ERNANDUS/HERNANDUS/HERNANDIS/GERNANDUS (Leuven, 1651–1720).
- 1720–1747 Henricus ERNANDUS (Leuven, 1685–1747), zoon van Philippus ERNANDUS.
- 1748–1773 Adrianus ERNANDUS (? , na 1709 – Leuven, 1773), zoon van Henricus ERNANDUS.
- 1774–1786 Joannes EVERAERTS (?): Meester brouwer ende cremer van sijnen stiel.¹⁸
- 1786–1808 Philippus-Josephus VANMEERBEECK (Leuven, 1744–1808).
- 1808–1851 Simon DELAMOT (Leuven, 1758–1851).
- 1852–1859 Jacques BREMKENS (Leuven, 1794–1859).
- 1859–1861 Henri GENS (Leuven, 1819–?, na 1876): Veilleur de nuit provisoire.
- 1861–1875 Mathieu-Joseph KOEKKLOREN (Berneau, prov. Luik, 1823 – Kampenhout, na 1901).
- 1876–1882 Henri-Joseph SELOS/CELOS (Flobecq, prov. Henegouwen, 1820–?, na 1894).

Torenwachters werden geregeld ingeschakeld om, samen met de belleman, allerhande ordonnances openbaar te maken en overal aan te plakken. Sommigen hadden een bijberoep: Wouter van Ginder was poedermaker,¹⁹ Philippus Ernandus en zijn zoon houtbewerkers.²⁰ Bij de start van het nieuwe jaar verrasten zij de overheid en de burgers met een nieuwjaarswens. Enkele zeldzame gedrukte 18de– en 19de– eeuwse exemplaren, met een afbeelding van de Sint-Pieterskerk en een torenwachter die vanuit het wachtershuisje de trompet blaast, worden in Museum M en het Stadsarchief bewaard. Of die wens jaarlijks werden gepubliceerd, welke de oplage was en hoe ze verspreid en of ze verkocht werden, weten we niet.

De tot dusver vroegst bekende nieuwjaarswens staat in Hs. II 320 (fol. 28v–29r) van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel. De bundel bevat verzen en proza in het Latijn, het Nederlands en het Frans, en heeft toebehoord aan de Leuvense professor Jan Frans Vande Velde († 1823). Zijn bibliotheek werd in 1833 geveild.²¹ Het handschrift kwam terecht bij literair-historicus Philip Blommaert en werd, na diens dood in 1871, in mei 1873 door de Koninklijke Bibliotheek aangekocht. De nieuwjaarswens is ondertekend door Philippus Ernandis [zie lijst]. Daarin spreekt hij over 'dees droevigh oorloghs tijdt', wat erop zou kunnen wijzen dat hij zijn gedicht in de beroerde periode van de Spaanse Successieoorlog (1700–1713) heeft neergepend en misschien ook heeft uitgegeven.

Loven [Leuven] wilt den Heere loven
die met gunst en kracht van boven,
uwen rijnen maeghden schoot
heeft beschermt in alle noot.

Door de goe wachters te besorgen
die van avont tot den morgen,
souden door een goede wacht
nemen op den vyandt acht.

Wilt de hemel stadigh bidden
dat hij ons nu in het midden,
van dees droevigh oorloghs tijdt
stad en borgerij bevrijdt.

Daerom sal ick alle nachten
wyl dat gij hervat uw krachten,
door den arbeydt affgemat
staegh [standvastig] bewaecten
dese stadt.

Als mijn eygen huijs besorger
wensch dan aen ieder borger,
en ingeseten al te gaer
een goet saligh nieuwe iaer.

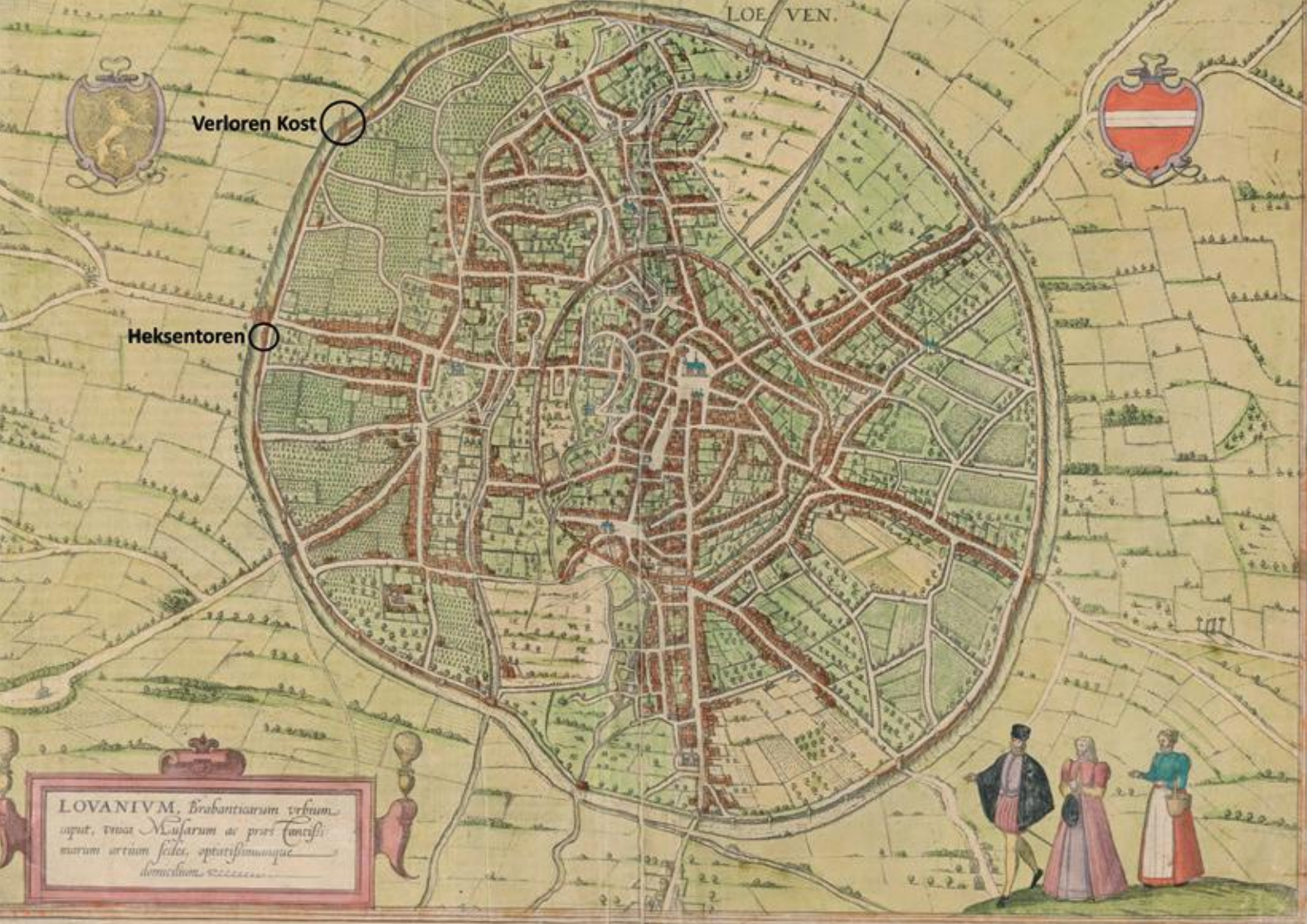
Een geluck en saligh leven
wil den hemel aen ons geven,
peys en vre in desen tijdt
hier naer de blijde eeuwigheydt.

Daer me soo blijff ick dagh en nacht
uw dienaer van de toren wacht.

Philippus Ernandis

GILBERT HUYBENS

- 1 SAL, CUVELIER (C) 5096, fol. 32v, 45r.
- 2 C 331, fol. 160r.
- 3 C 5255, fol. 95v.
- 4 G. HUYBENS, 'Meester Jan', Nieuwsbrief Campanae Lovaniensis, 11 (1998/3), 74–81; Id., 'De Leuvense stadsbeiaarden en hun beiaardiers', Stad met Klank. Leuven, 1990, 27.
- 5 C 317, fol. 193r.
- 6 G. HUYBENS, Memorabilia Lovaniensia. Leuven 1569–1582. Leuven, 2013, 11–15; Y. VANHELLEMONT, 'De bewogen geschiedenis van de westbouw van de Leuvense Sint-Pieterskerk', LHG, 6 (2012), 117.
- 7 C 90, 23–24.
- 8 C 335, fol. 213r–v.
- 9 C 393, tussen fol. 70–71: §3; afschrift: SALMA 10.936; G.R. Res. 4, fol. 61r.
- 10 SALMA 10.936.
- 11 SALMA 10.935.
- 12 C 215, stuk 14.
- 13 C 215, stukken 10, 15, 43, 44; C 322, fol. 336r.
- 14 C 215, stukken 1, 4: §42.
- 15 C 331, fol. 160r; 207v–208r.
- 16 SALMA 10.936.
- 17 SALMA 10.936; Bulletin communal de Louvain, 1882, 441–442.
- 18 C 393, fol. 76v. Vermoedelijk Joannes EVERAERTS – sone Petri – die op 8 augustus 1737 in het brouwersambacht werd opgenomen: C 11.590, fol. 12v. De enige Joannes EVERAERTS [sic], met een vader Petrus die in 1702 huwde met Anna VAN BEETHOVEN, werd in 1707 geboren. Een Joannes EVERAERTS, geboren in 1743 als zoon van Martinus, deed zijn intrede in het brouwersambacht op 17 oktober 1767, C 11.590, fol. 21r.
- 19 C 5293, fol. 189bis r.
- 20 C 344, fol. 212r, 215v.
- 21 Veilingcatalogus nr. 15.259.

De Verloren Kosttoren beheekst?

Bronnenonderzoek is nuttig, want soms sluipen er misvattingen in de overlevering, die een eigen leven gaan leiden. Het internet is een rijke bron van informatie, maar niet alles wat er te vinden is, is ook historisch correct. Wie bijvoorbeeld online zoekt naar informatie over de Verloren Kosttoren, vindt stevast de vermelding dat deze toren van de tweede stadsomwalling in de volksmond ook Heksentoren werd genoemd. Een misvatting, zo blijkt, want beide namen verwijzen naar twee verschillende torens van de tweede omwalling. Een woordje duiding over beide.

De eerste omwalling van Leuven, gebouwd in het midden van de 12de eeuw, barstte in de 14de eeuw letterlijk uit haar voegen. Een grotere ommuring leek dan ook noodzakelijk om de sterk toenemende bevolking te beschermen. In een oorkonde van 27 maart 1340 verleende hertog Jan III hiervoor zijn toelating. Met de effectieve bouw werd pas in 1357 begonnen, nadat ook Brussel – na de inval van Lodewijk van Male (1356) – een tweede ringmuur liet optrekken. De tweede ommuring van Leuven was voorzien van acht poorten en werd in 1363 afgewerkt. Gedurende de 15de en zelfs nog in het begin van de 16de eeuw

werden de achtenveertig torens opgetrokken.

Eén van torens kreeg de bijnaam van Heksentoren. Volgens Van Even (*Louvain dans le passé et le présent*, p. 149), was deze toren gelegen tussen de Tervuurse- en de Brusselsepoort op 90 passen van deze laatste poort. De *Hexen-Toren* of *tour des sorcières*, waarvan de funderingen in 1895 nog bestonden, zou volgens de legende de verzamelplaats zijn geweest van de mannelijke geesten. In de Leuvense Prentenatlas met 17de eeuwse pentekeningen van Leuven, wordt de toren afgebeeld met een dak waarvan alleen het gebinte

nog overeind is gebleven.

Priester J. Pasco beschrijft in 1905 in zijn werk *Schoenlapper en brouwer of na Lijden, verblijden. Een verhaal uit de Geschiedenis eener parochie tijdens het Fransche schrikbewind* de heksentoren nog als een grote toren bijna rechtover de Kaboutermansstraat. Hij schrijft hierover: 'Is hij waarlijk door toverheksen bewoond, of houden de toverheksen daar 's nachts hare vergadering, dat weet ik niet; maar men mag men hem wel den heksentoren noemen, omdat hij gebouwd is met stenen, uit de groeven van Dieghem getrokken; en men zegt dat er te Dieghem zoveel toverheksen zijn als er schaliën op de [Diegemse kerk] toren liggen.'

De Verloren Kosttoren ligt iets verderop aan de tweede ringmuur. Hij heette aanvankelijk de Grote Toren en werd in oorlogstijd dan ook gebruikt als uitkijkpost om de vijandelijke bewegingen te kunnen zien. In de 16de eeuw werd hij deze uitkijktoren omgedoopt tot Verloren Kost als een

verwijzing naar de *Impensa Perdita*, de verloren uitgaven. Het stadsbestuur wou toen naar verluidt immers gelijkaardige torens op heel de ringmuur tussen telkens twee poorten laten optrekken. Dat plan werd echter opgegeven wegens de te hoge kosten. De reeds gerealiseerde uitkijktoren werd vervolgens bestempeld als een verloren kostenpost. Of deze naamsverklaring juist is weten we niet. Wel is het zo dat ook in diverse andere steden de torens die als uitkijkpost moest dienen de naam van Verloren Kost kregen, waarschijnlijk omdat ze zelden gebruikt werden. Een andere mogelijke verklaring van deze naam houdt verband met het feit dat ze een geliefkoosd doelwit waren voor de vijandelijke kanonnières en dus veelvuldig herstelkosten opleverden. Zo werd onze Verloren Kosttoren bij het beleg van Leuven in 1635 zwaar beschadigd.

Boonen beweert dat met de bouw van deze toren werd begonnen in 1364. Alle volgende auteurs hebben deze bewering gekopieerd. Maar de documenten van die tijd bevatten hierover geen informatie. Volgens Gerard Vanderbeeken (*De Verloren Kost. Analyse en Beschouwingen*, in: *De Leuvense Prentenatlas*, deel 2, 645) werd al rond 1400 gestart met bouw van de fundamente van het gebouw. De ondergrondse overblijfselen ervan die vandaag nog bestaan, wijzen op die periode. Wanneer de begane grond van de toren volledig

klaar was, werden de werken gestopt. Het onvoltooide gebouw bleef lange tijd verlaten. Het was pas tijdens het bewind van Filips de Goede, hertog van Bourgondië en Brabant, dat de Leuvense magistraat plannen opvatte om het bouwwerk te voltooien. Hij rekende hiervoor op Mathieu de Layens die de plannen voor de Verloren Kosttoren in 1462 tekende. De totale bouwkosten die de stad gedurende de jaren 1462, 1463 en 1469 spendeerde, stegen tot 5466 gulden, negenenzeventig plecken en zeven stuivers pajements (cf. Boonen 186). Maar voor dat geld kreeg Leuven wel een heel bijzonder gebouw erbij, dat getuigde van Mathieu de Layens' meesterschap om zowel civiele, militaire als religieuze architectuur te ontwerpen. Zoals gezegd werd de uitkijktoren meerdere malen door schade geteisterd. In 1634 werd hij voor de eerste maal geres taureerd. In 1674 stortte de torenspits in bij een zware storm. Daarna deed de toren dienst als onderkomen voor zieke soldaten en krijgsgevangenen en als kruitopslagplaats.

De Verloren Kosttoren. Reproductie naar een kopergravure uit 1624.

Foto van de ruïne van de Verloren Kosttoren uit het album Jochmans (1920).

In 1787 werd de Verloren Kosttoren verkocht en gedeeltelijk gesloopt. Volgens archiefgegevens was er in 1916 sprake van 'consolideringswerken' aan de inmiddels ruïneuze toren. Hetgeen er sindsdien nog van rest werd in de Inventaris Onroerend Erfgoed omschreven als 'een door bomen en planten overwoekerd rond torenfragment met een parement van ruwe blokken in ijzerzandsteen en breuksteen, en aan de veld- en de stadzijde een boogvormige opening'.

JULES AUDIENS & MARIKA CEUNEN

Pentekening uit de *Leuvense Prentenatlas* met de Brusselsepoort en de Heksentoren zonder pannen. Op de achtergrond herkent men nog de Verloren Kosttoren.

Het belang en de geschiedenis van de prentkaarten⁽³⁾

In vorige edities van de SALSA!-nieuwsbrief publiceerden we reeds twee bijdragen over de geschiedenis van de prentkaart. We sluiten deze reeks nu af met een laatste artikel over enkele uitgevers/drukkers van postkaarten. We zijn daarbij hoegenaamd niet volledig. Maar hierna volgen enkele wetenswaardigheden over enkele uitgevers/drukkers van prentkaarten die voor Leuven zeer actief geweest zijn.

1. Uitgeverij & drukker Nels, later Nels-Thill

De meest gekende Belgische uitgever van prentkaarten is zonder twijfel de Brusselse uitgever Nels. In 1898 stichtten de uit Frans-Lotharingen afkomstige broers Paul en Edouard Nels in Brussel de gelijknamige firma. De foto's voor hun prentbriefkaarten kochten ze veelal aan bij derden. Maar ze maakten ook zelf foto's, waarvoor ze met de trein, de stoomtram en de fiets het hele land doorkruisten. In 1902 zette Edouard de zaak zonder zijn broer Paul maar samen met zijn vrouw Elisa Weiler verder. Zij ontwierp in 1907 het bekende art-nouveau logo. In 1913 werd de zaak overgenomen door Nels' schoonbroer Ernest Thill. Dat leidde tot de wijziging van de firmanaam: voortaan zou de uitgeverij door het leven gaan als Nels-Thill. Het bedrijf groeide uit tot één van de grootste Belgische uitgevers van prentkaarten.

2. Uitgever & drukker Marco Marcovici

De Brusselse uitgever Marco Marcovici (1873–1938) was eertijds de meest veelzijdige speler op de prentkaartenmarkt. Voor de Eerste Wereldoorlog was hij vooral bekend om zijn met de hand ingekleurde prentkaarten, meestal voorzien van zijn logo. Ze werden ook dikwijls door de Duitse bezetter verstuurd, die deze kaarten plunderde uit de leegstaande horecazaken. Na de oorlog vond Marcovici in het populair wordende fronttoerisme een belangrijke afzetmarkt. Ook humoristische getekende prentkaarten rolden bij de uitgever van de persen. Naast het drukken van prentkaarten publiceerde Marcovici ook heel wat reisgidsen, albums en boekjes over evenementen zoals de wereldtentoonstellingen in Brussel en Gent.

3. Uitgever Sugg (Exelsior)

Albert Sugg, geboren te Gent in 1869 uit Duitse ouders, was geen drukker maar enkel handelaar/uitgever van prentkaarten en postzegels voor verzamelaars. Na zijn huwelijk in 1896 vestigde hij zijn zaak op het Laurentplein nummer 17 te Gent. Hij liet zijn zichtkaarten maken bij drukkers zoals Nels, Römmler &, Jonas en bij Bergeret. De Exelsior-prentkaarten – het merk dat hij in 1900 liet patenteren voor zijn prentkaartuitgaven – werden vooral gedrukt in Nancy bij Bergeret.

Albert verhuisde in 1907 van Gent naar Knokke, in 1913 naar Schaarbeek en nog in datzelfde jaar naar Zürich (Zwitserland). In 1915 verhuisde hij terug naar Schaarbeek. Albert Sugg overleed op 7 november 1936 in Stuttgart.

4. Fotograaf Jules van Grinderbeek

De in 1870 in Leuven geboren Jules Jean Edouard Van Grinderbeek was van vele markten thuis. Hij vestigde zijn zaak in 1880 in de Naamsestraat, waar hij als opticien werkzaam was. In 1890 trouwde hij met de Brusselse Mathilde Deridder. In zijn zaak verkocht hij allerlei artikelen, waaronder ook elektrische bellen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog ging zijn huis in de vlammen op. In 1915 vestigde hij zich tijdelijk in de Lakenweversstraat, om vanaf 1919 zijn wederopbouwhuis in de Naamsestraat te betrekken. Daar bleef zijn zaak gevestigd tot hij in 1931 naar Sint-Gillis bij Brussel verhuisde. Van Grinderbeek was zelf een verdienstelijk fotograaf en gebruikte ook veel van zijn eigen beeldmateriaal voor de aanmaak van zijn prentkaarten.

5. Uitgever Albert Dohmen

Een belangrijke concurrent van de firma Nels was de Brusselse uitgever Albert Dohmen. Tussen 1910 en 1955 was de uitgeverij zeer actief onder de merknaam 'Albert'.

6. Uitgever Désiré van Dantzig (DVD)

Waarschijnlijk de grootste genummerde reeks prentkaarten van België is gemaakt door de in Gent geboren Désiré van Dantzig (1841–1926). Na zijn huwelijk in 1869 vestigde hij zijn zaak in Brussel. Zijn producties en clichés waren van zeer hoge kwaliteit.

7. Gustave Hermans

Gustave Hermans (1859–1934) uit Antwerpen was voornamelijk bekend als fotograaf, uitgever van prentkaarten en auteur van enkele naslagwerken zoals bijvoorbeeld 'Album illustré des œuvres d'Hans Memling'. Daarnaast was hij ook een voortreffelijk kunstschilder.

JULES AUDIENS & MARIKA CEUNEN

Bronnen:

Jos Philippen, *Geschiedenis en charme van de prentkaart*, Diest, 1977.

Marc Constandt, Groeten van aan zee in: *De Grote Rede 34. Nieuws over onze Kust en Zee*: pp. 10–16. (http://www.vliz.be/docs/groterede/GR34_Prentbriefkaarten.pdf)

Serge.larnaudie.pagespero-orange.fr/villeneuve/carte.htm.

praktische informatie

www.leuven.be/salsa
salsaarchief@gmail.com

Salsa! vzw
 Samen Actief voor het Leuvens StadsArchief!

Maatschappelijke zetel

Stadsarchief Leuven,
 Rijschoolstraat 4/001
 3000 Leuven

Bestuursleden

Jaak Brepoels, Marc Carnier, Gustaaf Janssens
 (voorzitter), Hendrik Ollivier (secretaris),
 Sabrina Keyaerts (penningmeester), Violet Soen

U kan lid worden van Salsa! vzw

door overschrijving van
 € 15 (voor gewone leden) of
 € 30 (voor steunende leden)
 op volgend rekeningnummer:
 IBAN BE93 068-2420772-67
 Dit lidgeld omvat de driemaandelijkse
 nieuwsbrief, mogelijkheid tot aankopen
 van de eigen publicaties en gratis toegang
 tot de activiteiten van de vriendenkring.

Stadsarchief Leuven

Rijschoolstraat 4/001
 3000 Leuven
 T 016 30 08 69
 F 016 23 40 06
 E archief@leuven.be

Openingsuren leeszaal

Dinsdag, woensdag: 9.00 tot 13.00 u
 Donderdag: 9.00 tot 19.00 u
 Vrijdag: 9.00 tot 13.00 u

Salsa!.doc

COLOFON

is een driemaandelijkse nieuwsbrief,
 uitgegeven door Salsa! vzw,
 de Vriendenkring van
 het Leuvens Stadsarchief.
 Het abonnement is inbegrepen
 in de lidmaatschapsbijdrage voor de vzw.

Eindredactie

Marika Ceunen

Redactieadres

Stadsarchief Leuven

Verantwoordelijke uitgever

Gustaaf Janssens
 Maria-Theresiastraat 87 | 3000 Leuven

Foto's

Marika Ceunen,
 Eric Dewaersegger,
 Stadsarchief Leuven

Druk en vormgeving

Drukkerij Leën | Hasselt

Activiteiten van Salsa! vzw

Tentoonstelling 'All our Yesterdays' (1839–1939). Het leven door de lens van de eerste fotografen uit Europa

(Centrale Bibliotheek Arenberg; Stadsarchief Leuven – 1 februari tot 15 maart 2015)

De tentoonstelling 'All our Yesterdays' toont meesterwerken uit de eerste 100 jaar van de fotografie (1839–1939) uit de beroemde Europese collecties van in totaal 19 internationale instellingen partners. De collecties kunnen trouwens online bekeken worden op Europeana, de grote Europese erfgoedbeeldbank. De thema's van de tentoonstelling zijn gebaseerd op het concept van 'het leven in de stad' en toont het leven van onze voorouders in Europa, van Londen tot Cyprus, van Barcelona tot Kiev.

De tentoonstelling 'All our Yesterdays' ging in het voorjaar van 2014 in Pisa van start en reist nu in heel Europa om Europeana dicht bij de burger te brengen. In Leuven kan u de tentoonstelling bezoeken van 1 februari tot 15 maart 2015 in de Arenbergbibliotheek. De tentoonstelling krijgt hier een lokale dimensie omdat ze wordt aangevuld met foto's uit de collecties van het Leuvense stadsarchief. In het stadsarchief zelf kan u in dezelfde periode een tweede tentoonstelling bezoeken die helemaal gewijd zal zijn aan foto's die het leven van weleer in Leuven documenteren.

Speciaal voor SALSAL!-leden organiseert het stadsarchief op zondag 1 februari om 11.00 uur een exclusieve rondleiding in de tentoonstelling in het stadsarchief. We sluiten de rondleiding af met onze traditionele nieuwjaarsreceptie. Wie er graag wil bijzijn, geeft best een seintje op archief@leuven.be of telefonisch op het nummer 016 30 08 69.